

**BERGAMA'DA KÖYLER
TIRMANLAR**

BERGAMA KÜLTÜR VE SANAT VAKFI
BERGAMA FOUNDATION FOR CULTURE AND ARTS

Bu kitap 1945 Yılıının Mayıs ayında İzmir GÜNEŞ Basım ve Yayınevinde basıldı.

BİR KAÇ SÖZ

(Bergama'da köyler) serisinin üçüncü kitabı olan (Tırmanlar) da' yayın alanına girmektedir.

Tırmanlar: Turanlı bucağının (11) i ovada (29) u dağda bulunan (40) köyünden biri olup, dağlık köylerimizin büyüklerinden ve verimlilerindedir. Arıcı ve balcı olan bu köyümüz, son yıllarda önemli bir kalkınma ve gelişme göstermiştir.

Tırmanlar, (12) konuk odasıyla üstün geleneklerimizden konukseverliği bugün dahi yaşattığı gibi, birlik ve düzeniyle de örnek bir durum taşımaktadır.

18 inci asır ortalarından sonra, Tırmanlar'da bir Voyvodalık devri yaşamış ve Madra'nın yalçın kayalarına, engin ormanlarına dayanarak Bergama ayanlarına ve Balıkesir sınır beylerine sözünü geçirmiştir.

Okul ve Halkodası köyün Kültür durumuna yeni bir ışık vermiş ve aydın bir varlık yaratmıştır.

Tabiatın bol kaynakları içinde, yaşayan köylümüz, yeni kovanlara, alıştığı, zeytin, bağ ve meyveciliğe sarıldığı gün zengin ve mutlu bir gelecek sağlayacaktır.

Evimiz Köycülük Şubesi Üyelerinden Tırmanlar Bölgesi Gezici Başöğretmeni Ali Rıza Başsorgun'un derlediği bu kitap, köycülük şubesinden Kemal Çallı ve Nadire Yıvacan'ın yardımıyla tarafımdan yazılmıştır. Evimiz Dil-Edebiyat Şubesinden Sayın Bayan Nermin Orhon da önceki iki kitapta olduğu gibi köy kadınları konuşmalarıyla kitaba değer katmıştır.

Tırmanlar için, bilgilerinden faydalandığımız değerli arkadaşlarımıza teşekkür ederken, bu kitapların yayınlanmasında C. H. P. Genel Sekreterliğinin yüksek ilgi ve yardımını da burada saygıyla anmayı bir ödev bilirim-

25-2-1945
Halkevi Başkanı
Osman Bayatlı

Tırmanlar Köyü

Tırmanlar: Bergama'nın Turanlı Bucağı'nın 40 köyünden biridir. 200 evi 590 nüfusu vardır. [1]

Tırmanlar; Bergama'nın Kuzeyindeki 1350 rakımlı Madrâ'nın Kocadağ doğu sırtlarında 650 metre yüksekliğinde kurulmuş olup, Çam ormanları içinde havası ve suyu güzel bir köydür. Dağ bölgesinin en eski ve büyük bir köyü olup, arı ve orman diyarıdır.

Tırmanlar: Doğu güneyinde Çeltikçi; batısında Pirevelier, yortanlı; kuzeyinde Çobanlar, Hacılar; doğu kuzeyinde Akçenger köyleriyle çevrilmiştir.

Tırmanlar: Taşlıdere, Yermağara, Tülbent tarla, Sarıballık taşı, Çınar tarla, Yumrutaş deresi, Sarıncir gediği, Leylekçami, Çetlenbiktepe; Kuzgunçami, Tahtaköprü, Çakıllarla, Geyikuçtu taşı, Yanıkköy, Recep Demir'in su değirmeni, Kavala değirmeni ile sınırlanmıştır.

Tırmanlar'dan Akçenger 2, Hacılar, Çobanlar, Çeltikçi, 5, Pireveliler 6, Yortanlı 8, Bucak merkezi olan Göçbeğli 20 ve Bergama 30 kilometredir.

Tırmanlar'dan Bucak merkezine iki, Bergama'ya üç yol vardır. Hepsisi de hayvan yoludur.

Bergama — Tırmanlar yolları:

1— Ova yolu; Kınık şosesinden Turanlı döşemesine girilir. Çitköy'den Paşaköy mezarlığı kıyısından ve Paşailıcası köprüsünden geçilir, Tumanlara ayrılan yoldan Tepeköy [2] yokuşuna tırmanılır, sonra geniş ve düz yoldan Tırmanlar'a varılır.

2— Örenli yolu: Parmak batıran köprüsünden, Süleymaniye köyünün güneyinden, Yukarı kırıklar mezarlığı yanından, Avdan kuyusundan

Örenli çamlığı içinden ve Altılıdere boyunca Yortanlı çayı geçilir, Agarak yokuşundan Tapeköy çamlığına girilir. Ve düz yoldan Tırmanlar'a varılır.

3 — Mahmudiye yolu: Parmak batıran yolundan Kaleardı Caber çayından geçilir, Mahmudiye köyünün içinden Avcıdağırmenine ve oradan

Çürükbağ köyü alanından Pireveliler köyüne varılır. Buradan Yumrutaşdere'sinin su başından köye girilir. İkisi de kış yoludur.

KÖYÜN KURULUŞU

Tırmanlar: Çok eskiden kurulmuş bir köyümüzdür. 80 yıl önce Ahmet Vefik paşa zamanında, bu bölgeye yerleştirilmiş aşiretlerden değildir. Tırmanlar mezarlağındaki yazılı taşların en eskisi (1153 H.) dir. Bu da köyün ikiyüz yıldan daha önce kurulduğunu göstermektedir.

Yüz yaşını aşan Hacıarif Geçgin dedenin bilgileri de şöyledir:

— Babamdan duyardım, eskiden köyümüz 35 evmiş. İki fırın ve iki öküz arabası varmış. Köyümüzün 60 evi olduğunu bende biliyorum. Bugün 200 evi olan köyde yüz den çok fırın, yetmiş öküz arabası vardır. 1258 H. tarihinde: Bergama bölgesinde kocaölet (veba) olmuştur. Tırmanlar yakınında Tepeköy ve Payam köylerinin dağılmış olmasından, Tırmanlarda da çok insan kaybolduğu kabul olunabilir. Bütün bunlara karşı son yarım asır içinde Tırmanların büyük bir gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır.

[1] —Tırmanlar'ın bağlı olduğu Bucak, "Ilica'î Bergama" nahivesi iken "R- 1328 de" Zanos ve "1338 de" Turanlı nahiyesi adını almıştır.

Nahiye merkezi Zanos köyü iken "1330 da" Göçbeğli, "1335 de" Kadıköy, "1338 de" Göçbeğli, "1339 da" Zanos "1340 da" Ayasköy, "1926 da", Aziziye, "1926 da", Ayasköy, "1933 de" yine Göçbeğli Bucak merkezi olmuştur.

[2] -Tepeköy; 60 yıl önce 8-10 ev kadarken onlar da yakın köy/ere gitmişlerdir. Bu köye yakın olan Payamköy de dağılmış bulunmaktadır

Tırmanlar'ın adı :

1— Köy, Kocadağ'ın sırtlarında, bir yamaçta kurulduğundan tırmanılan yer için Tırmanlar denilmiştir. Komşu köylerin Hacılar, Çobanlar, Pireveliler, Oruçlar, Kiralar, Ürkütler.. gibi Tırmanlar da İL bildiren çokluk eki almıştır.

2— Tırman, Tirman Kirman., gibi Oymak adlarının, sonradan Tırman olduğu da söylenmektedir.Köyde bulunan bir (H.1159) mezar taşında, (Tırmanlar) yazılı olduğu gibi (1225) mahkeme sicil defterinde de (Tırmanlar) yazılıdır.

VOYVODALIK İDARESİ

1157 H. tarihinde ölen Karamuslu (1), Tırmanlarda voyvodalık yapmıştır (2) Söylendiğine göre; Karamuslu az zamanda sözü geçkin bir duruma girmiş ve Ürkütler, Oruçlar, Sarıcalar, Karalar, Dereköy, Akçenger, Çeltikçi gibi köyleri yönetimi altına almıştır. Bir taraftan Kozak yaylasına uzanmış, öteden İvrindi taraflarında oturan Eğrioğulları sınırına dayanmıştır.Bu tarihlerde (1155 H.); Bergama'da voyvodalık yapan Hacı Mehmet ağanın (3), Kocaarap oğlu Hacı İsmail ağanın sülalesinden olduğu anlaşılmaktadır. Bergama voyvodası ve ayanı olan Hacı İsmail ağa zamanında Bergama oldukça rahat ve parlak bir gün yaşamıştır.(4)

Bütün bunlar, Tırnanlar voyvodalığı ile Bergama'daki Arapoğulları ayanlığının aynı zamanda yürüdüğünü göstermektedir,

Karamuslunun şimdiki köy okulunun arkasında konakları okulun yanında da konuk ve zeybek odaları varmış. Bugün kör Hacı İsmailin evi olan kule de zindanı imiş.[5] Çiftliği olan Kırcalar köyünün küçük tepesinde de dayanıklı bir evi varmış.

Karamuslu, daha kullanışlı olduğundan keresteyi Kozaktan getirtirmiş. Kozak-Aşağıbey köyünden bir delikanlı dayanmamış:

— Yahu, bey ne derse biz hemen yapıyoruz. O da bize bayuna yüklüyor, demiş. Bu sözü duyan bey, bu adamı çağırtmış, konuşmuş, ağırlamış, uğurlamış. Köye varınca etrafını saray köylülere:

— Bey bardağı evirip, çevirip, neresi uygunsu orasına kurpunu (Kulpunu) yapıştırıyor. Söyleyecek söz bulamadım, demiştir.

Birgün Hacımuslu karısı ile birlikte Korucu bölgesinin beyi olan, sağdıcı Sepetçi oğluna misafir gider. Beş on gün gezerler, ağırlanırlar, dönerler.

Sağdıcının ağırlamasından memnun olup olmadığını sorunca, karısı:

— Hepsi iyi hoş emme, bana laf attı, demiştir. Yılına varmadan Tırmanlara davet edilen Sepetçioğlu, Madranın eteğinde karamuslunun kurduğu pusuya düşürülmüş, öldürülmüştür. Şimdi buraya Sepetçioğlu mezarlığı denilmektedir.

Hacımuslu; güler yüzlü, tatlı dilli olduğu kadar, cezaları ağır bir adammış. Zindana attığı adamları bir kaç gün aç bıraktıktan sonra elini ayağını bağlatır, köyün başındaki bakla deresinin uçurumuna attırır.

Birgün Madradan bir yörükoğlu obadan bir kız kaçırmış. Kızın babası bundan şikâyet etmiş. Bey, adamlarını yollamış, buldurmuş.

— Neden kaçırdın kızını? Benim burada oturduğumu duymadın mı? deye bağırır. Yörük oğlu düşünmeden şöyle demiş:

— Ağam, Karaçamanın baş salladığı yerlerde gezen adam bunu düşünür mü? Bu söz beyin hoşuna gitmiş, çam yarması gibi delikanlı ile, çıra budağa gibi kızın düğünlerini yaparak evlendirmiştir.

[1] - Kara -Hacı- Muslunun mezar taşı.

[2]-Tırmanlar voyvodası ehli Fatma kadın 1159 -mezar taşı-

[3] - Bergamada çeşme yazıları.

[4] - Tarihi Cevdet :-1-90 -mezar taşı - 1175 -

[5] - Kule on metre yüksektir. Taştan duvarının

Hacimusludan sonra, voyvodalık oğlu Hacı İbrahim ayağa kalkmış ve derebeylik bir müddet daha yaşamıştır. Tırmanlarda, bu sülaleye . Karabeyler denilmektedir. Bergamadaki Arapoğulları sülalesine de Karabeyler denilir. Her iki sülalenin arasında bir yakınlık olduğu söylenebilir.

Arapoğullarının (1089) Sağancılı Veli olayı üzerine Bergamada ayanlıkları ortadan kalkınca, yerine Karaosmanoğulları geçmiştir.[1]

Karosmanlardan Bergama voyvodası olan Hacı Ömer ağanın (1229 H.) tarihine kadar süren beyliği zamanında Tırmanlar voyvodaları ile bir geçimsizlik olmuştur. Bu olay şöyle anlatılmaktadır.

Alibeyli köyü Karaosman'lıların himayesinde imiş. Bu köyün yakınındaki havuzlu değirmen de Tırmanlardan birisininmiş. Alibeyli köyü 30 40 ev kadar büyüdüğünden susuzluk çekmeğe başlamış, suyu kendilerine çevirmişler. Bunun üzerine, Tırmanlar beyine şikâyet edilmiş. O da adamlarını gönderip bunu yapanlardan bir kaç kişiyi havuz başındaki zeytin ağaçlarına astırmış.

Alibeyliler Karaosman oğluna dert yanarlar, o da zeybeklerini gönderir. Değirmendeki adamları aynı ağaca astırır.

Bu yüzden iki voyvodanın arası fena halde bozulur, eşkiyalar türer, hırsızlar, çapulcular çoğalır. Bütün köylüler iki tarafa sızlanır ve yalvarırlar.

Söylendiğine göre, araya giren sözü geçkin bazı ağalar Arapoğullarından (Hacı) Yakup ağa ile, Karaosman oğlunun kızı (Hacı) Rukiye kadını nişanlamışlar, işi tatlıya bağlamışlardır. Kırk gün kırk gece düğünler yapılmıştır.

Bunun üzerine ortalık düzene girebilmiş, herkes malından canından emin olabilmıştır.

TABIAT DURUMU

Tırmanlar, denizden 650 rakımlı Kocadağın doğu sırtında ve çam ormanları kıyısında yamaç bir yerde kurulmuştur. Köyün önü açık ve iç açan bir durumu vardır. Kocadağın tepesinden Çandarlı denizi, Yundağ, Soma dağları ile Çamoba, Poyracık köyleri, Kınık bucağı ve Bakırçay vadisi görünür.

Yazın serindir. Temmuz ve ağustos ayları 35-40 derece arasında sıcak olur. Kışın soğuktur, sıfırdan aşağı 5-10 dereceye kadar düşer. Yazları kuraktır. Kışın en çok aralık ve ocak aylarında yağmur yağar. Yılda 3-4 defa kar düşer ve iki saatten bir haftaya kadar kalır. Bütün kış karın kaldığı Yumakhtepe köye bir buçuk saattir. Köye üç saat olan Madranın 1350 rakımlı büyük Maya tepesinde daha çok kar bulunur ve daha uzun zaman durur, Burada Kıranlı köylülerinin kar kuyuları vardır.

Rüzgâr en çok kuzeyden (Madra'dan) esen poyrazdır, serindir.

Dağ—Tepe:

Kocadağ, Dedetepesi, Lelektepesi, Çetlemiktepe, Büyüktepe, Burçaktepesi, Çalica bayırları, Balaban tepesi (Balabandede), Yortanlı bayırları, Karaçaltı, tepeköy, Yumrutaş ve kocadağ bayırları.

NOT: Karabey sülalesinden, Tırmanlarda eğitimci Niyazi Tok. Kırçalarda Veli ağanın oğlu Osman ağa torunu Ferizler muhtarı Yusuf Sincar ve kardeş çocuklarından Mehmet Köken ve çocukları bugün hayatta bulunanlardandır. Kırcalar köyünün, bu sülaleden Veli ağanın yakın zamanlara kadar çiftliği olduğu bilinmektedir.

[1] - Bergama'da yakın tarihten olaylar; sayfa 5-26

Çay—Dere :

Gözle deresi, Uyuzpınar [1] Gökpınar, Açöldüren suyu [2] ve Babacı bayırlarından akan sular kocaçay da toplanır. Kocaçay yaz ve kış akar. Sarıballık çayı ise yazın kurur. Subaşı denilen yer bir kaynaktır, bol suludur, hiç kurumaz. Kocaçay boyunca, meyva ağaçları ve sebze bahçeleri vardır.

Göl :

Köyün güneyinde Kumca gölü vardır. Yazın kurur.

Çeşmeler :

Bol suyu olan cami çeşmesi, Bakla deresinin yamacındaki soğuk çeşme ile köy dışında küçükpınar, kocapınar, öküzpınarı, cindere ve Yukarıpınar çeşmeleri vardır.

Kuyular :

Ömer, Adile nine, Balaban, Hacıramazan, Yağcı, Molla mehmet, Amedağa (Hacımuslunun oğlu Ahmedağa tarafından yapılmıştır.) Ve kocakuyular. Yol boylarında bulunan bu kuyulardan başka, tarlalar içinde daha 40 tan fazla kuyu vardır. Ve ağızları bileziklidir.

ÜRÜN VE GEÇİM

Çiftçilik :

Tırmanların arazisi dalgalı olmakla beraber, oldukça verimlidir. Köyün 16620 dekarlık yüzünde ancak 380 dekar ağaçsız tarla vardır. On bin dekar kadar da palamut ağaçları arasında tarla bulunmaktadır. Yağışlı mevsimlerde bunlardan verimli ürün alınmaktadır. Bu tarlalarda buğday, arpa, çavdar, nohut, bakla, mısır darısı ve kum darı yetişir. Son yıllarda 4-5 bin kilo arasında tütün de yetiştirilmektedir.

Kocaçayın kıyılarındaki bahçelere fasulye, börülce dikilmektedir. Buradan kışlık ve yazlık iki mahsul alınmaktadır. Köye yetecek kadar sebze da yetişmektedir.

Köyün 600 dönüm mer'ası, 150 dönüm kadar meşe baltalığı, Altı bin dekar ormanı vardır.

Köyde 14 pulluk, 70 sapan, 35 iki tekerlekli öküz arabası vardır. Yamaçtaki tarlaların sürülmesinde pulluktan ziyade saban daha kullanışlı gelmektedir.

Tırmanların; zeytincilik, bağcılık, meyvecilik, palamutçuluk ve orman bakımından da önemli bir durumu vardır.

Zeytincilik :

Bu köyde iyi zeytin yetişmektedir. Yağ durumu her yerden iyidir. Hemen üç kiloda bir kilo yağ vermektedir. Köyde bulunan 2000 kadar zeytin ağacı buna bir örnektir. Zeytin yetiştirilmesine elverişli olan yerlere aşılınmış zeytin fidanı dikilmesi, bir taraftan da delicelerin aşılınması köyün gelirini artıracaktır.

Bağcılık:

Bu köyde çok parlak üzüm yetişir. Bunun için bağcılığa da önem verilmesi lâzımdır. Sofralık ve şaraplık üzümleriyle az zamanda bir kıymet olabilir. Yetiştirilen yeni bağlar bunu anlatmaktadır.

Meyvecilik :

Çay boyunca ceviz ve badem yetiştirilebilir. Bu da köye gelir sağlayacak bir durum taşımaktadır. Kocaçay boyunca kendiliğinden yetişmiş ağaçlar iyi mahsul vermektedir. Alhatlar armut aşılacağı zaman satışa elverişli Armut yetiştirilebilir. Ayva, nar gibi meyvelerde köylünün yiyeceğini karşılayabilecektir.

1— Uyuzpınarı: Uyuzlar çamurundan sürünür ve suyunda yıkanır.

2— Açöldüren suyu: Krallık devrinde bu su 65 Kilometreden Bergama Akropoline getirilmiştir.

Bu çok önemli üç iş için hayvan salmasının kesin olarak önünü almak

gerekmektedir.

Palamutçuluk :

Köylünün mahsul yıllarında faydalandığı palamut ağaçları sayısı 100000 bulunmaktadır. Tohor tuttuğunda ortalama 240000 kilo palamut alınmaktadır. Emeksiz yetişen palamuttan tam olarak faydalanmak için, herşeyden önce taşıt işlerinin düzene konması ve yolların yapılması lâzımdır. Tırmanlar palamutu. birinci kalitedir.

Ormancılık :

Madra dağının eteğinde olan Tırmanlar köyünün kuzey kısmı orman, doğu batı ve güney tarafları palamutluktur.

Köyün bitişiğinden başlıyan çam ormanları kuzeyde Balıkesir sınırı ile birleşir (5740 dekar). Tırmanlar, Pireveliler ve Akçenger köyleri kuzeyini kaplıyan bu ormanlar kızıl çamdır. Oldukça zengindir ve keresteliktir. Bergamada bu yıl kurulan (Orman işletmesi) kereste ve tomruk işini bu ormandan başlıyacaktır. Bu yüzden köylü orman işçiliğine ve sanatına doğru bir adım atmış olacak ve faydalanacaktır. Köylü bugüne kadar kerestecilik ve kömürcülükle uğraşmamıştır. Ancak ormandan kuru odunları getirmiş, ocağında yakmıştır, [1]

TIRMANLARDA ÜRÜN

C İ N S İ	1943	1944	1942	1943	1944
	Dönüm	Dönüm	Mahsulü Kilo	Mahsulü Kilo	Mahsulü Kilo
Arpa	300	373	16415	15261	15055
Buğday	585	878	54478	30057	40215
Çavdar	129	198	10410	6195	6641
Nohut	39	71	791	4430	1420
Bakla	10	24	750	955	750
Mısır	102	46	1975	5912	Güz - 570 Yaz -
Fasulya	2	12	0	245	840
Zeytin	0	0	0	0	42330

[1] — Çiftçilik için emekli Bergama Ziraat muallimi Necip Akçadan, ormancılık için de Orman mühendisi Ziya Aydın'dan bilgi edinilmiştir. Liste maliyeden alınmıştır.

Hayvancılık :

Tırmanlar dağlık bir köy olduğundan, burası ancak kıl keçi, katır, eşek yaşamasına ve üremesine uygundur. Her yıl keçi ve eşek sayısının artması da bunu göstermektedir. Kısraklarını aygırlara vermediklerinden, beygirler yerli kan ve ufak yapılıdır. Köyde at merakı azalmıştır. Dağ için dayanıklı olduğu halde katır da yoktur.

Köy defterine göre son hayvan sayısı şöyledir :

171 öküz, 167 inek, 36 erkek koyun, 759 dişi koyun, 7 erkek keçi, 89 dişi keçi, 13 at ve idiş, 30 kısrağ, 103 erkek eşek ve 4 dişi eşek vardır. Her evde beş on tavuk bulunur. Beygir ve eşekler kışın damda saman ve arpa ile beslenir. Koyun ve keçi sürülerini çabanlar güder. Sığırlar başı boştur. Bu yüzden tarlara çaltıdan avlu yaparlar. [1]

Arıcılık :

Tırmanlar denilince balı da anılır. Çambalı tadiyle, parlak ve akpetekleriyle önemlidir. Bu bölgede bulunan 10,000 den çok arı kovanı Bergama'ya bal akıtır.

Kovanların hepside çam kütüklerinden oymadır. Tahtadan yapılmış ve ayıttan örülmüş kovanlar kullanılamaz. Çamdan veya çınardan oyma kovanlar daha ucuz ve da yanıklıdır. [2] Beş karış (Bir metre) boyu, 30 santim çapı

olan bu kovanlar uzun zaman dayandığı gibi, martta ovaya taşınırken dördünü birden hayvana sarmakta kolay olmaktadır. [3]

Bu bölgede çerçeveli (fennî) kovan yoktur. Denemediği, alışılmadığı için köylü yeni kovanları masraflı ve zahmetli bir iş sanmaktadır.

Arıcılığın ilerlemesi, balcılığın daha verimli olması için burada bir Arıcılık İstasyonu kurulursa Akçenger, Çeltikçi, Dereköy, Çobanlar, Hacılar, Pireveliler ve yakın köylerle birlikte on bini aşan yerli kovan, bir yandan yerini Çerçeveli kovanlara verecek, bir yandan da büyük faydalar sağlayacaktır.

Yerli kovanlarda yaşayan arılar, dört çeşit gömeç yaparlar :

1— Kılıççı (kılınç arı), gömeçlerini kovan boyunca uzun yapar. Üç dört sıra olur. Bu gömeçler sağım dayamasına kadar 60 santim boyundadır..(Önden beşte ikisine çapraz konan iki çomak kovanı ikiye böler, buna sağım dayaması denir.) Arkadaki gömeçler alınır, öndeki bal arının yemekliğidir.

Bu uzun gömeçleri kovandan çıkarmak güçtür, arılardan bir kısmını da öldürür. Bunun için gömeç iki üç parçaya bölünür. Biraz karaca düşen bu arı, çok çalışkan olduğu kadar serttir. İnsana fazla sarar.

2 — Kalburcu (Kalkan arı): peteklerini tekerlek yapar. Sağım dayamasına kadar 7-8 gömeç olur. Bu gömeçleri alırken arılar okadar ölmez. Bu cins arıların rengi biraz sarıcadır, çok sarmazlar.

3— Yancı (Pideci arı): Peteklerini yan yapar. Bunlar kılınç, kalburcu arıların bir çeşididir. Sağım dayamasına kadar 5-6 sıra gömeç yaparlar.

4 — Semerci arı:Peteklerini çatılı yapar. Kalburcu arının yaptığı tekerlek iki gömeçin uçları birleşmiştir. Bu çeşit bal yapan arı azdır.

Oyma kovanlardan bal, ağustos ve kasım aylarında alınır. Ağustosdaki çiçek, kasımdaki (çam ve palamut ağaçlarından) basra balıdır.

Köyde en çok bal alındığı yıllar, 10-12 bin kilo arasındadır. 200-400 Kg. kadar da mum çıkar.

[1]— Hayvanlar için bilgi, Bergama Veterinerliğinden alınmıştır. .

[2] — Bu köylerde ekin sapından, topraktan yapılmış kovan yoktur. Bütün Çam ve Çınardan oyma kovanın boşu üç liradır. Ağustosda bal dolu bir yük Arı (4 kovan) 50-60 liradır. (Denkleme kovan) in ikisi bir yük sayılır. Bu kovanlar diğerinin iki büyüğüdür-Taşınması, güveden korunması güç olduğundan kullanılamaz. Daha, büyüklerine {Yatak kovan}denir.

[3]—Arılar Mart da ovaya, Ağustos ortalarında Madra'nın Çamlıkları içine taşınır. Yaz kış yerinde duranlara (Yataklı Arı derler.)

Oğul çıkarma; Oyma kovanlardan ilk baharda oğul çıkar. Kovan kuvvetli olursa iki büyük oğul verir, içinde fazla (Bey) olursa ayrı iki üç küçük oğul çıkarır.

Arıcılar, oğul için şunları söylerler: Oğuları ana arılar gibi ısırılmaz ve insana saldırmazlar. Avuçla kovana koymak, mümkündür. Oğul arılar gençtir ve parlaktır. Ana arılar gibi büyük ve donuk değildir. Arıcılık kitaplarında ise, yeni arılar kovani kaplayınca ana arılar kovani bunlara bırakır ve çıkarlar, diye yazılıdır.

Arıcılıkta kullanılan aletler:

Tütsü: bal alınırken arıyı öne sürmek için tütsü verilir. Bu, Bakır İbrik dibine demir çubuktan bir sap yapılmış ve üstünden de bir delik açılmıştır,

Kartal tüyü: Gömeçlerin üstündeki arıları süpürmek için kullanılır.

Gözlük: Telden yapılmış ve bir torbaya dikilmiştir. Başa geçirilir.

Eldiven: Meşinden, yapılmıştır.

Keski: İki üç santim geniş ve bir metre kadar uzun bir demirdir. Bir ucu keskin, bir ucu da biraz kıvrıktır, Gömeçleri çekmek ve çıkarmak için kullanılır.

Mala: Kovanın kapaklarını sıvamak içindir.

Yerli ve Fennî Kovanlar :

Yerli kovana; karakovan, oyma kovan, tahta kovan ve örme kovan da derler. Fennî kovana da çerçeveli kovan denir. Bu iki kovan arasında başlıca şu önemli ayrılıklar vardır:

Yerli kovanda, kışın arılar sayıca ve balca az olursa üşür ve kırılır. Fennî kovanda ise, az olursa ya kovanda daraltılır, veya başka kovandan arı ve bal getirilir, şekerli su verilerek te beşlenir.

Yerli kovanda (Bey arı) yı görmek çok güçtür. Fennî kovanda ise, çok kolaydır. Birden fazlasını almak mümkündür.

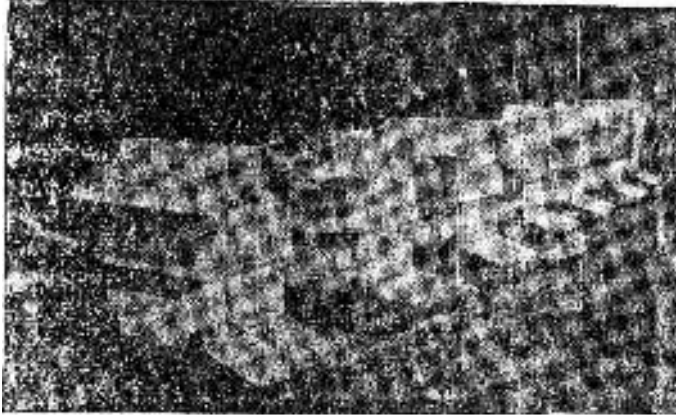
Yerli kovanda, gomeçlerin bir kısmı karadır. Güvelidir. kara bal çıkar. Fennî kovanlarda ise, yapma peteklerle her zaman ak bal alınır.

Yerli kovanlardan istenildiği zaman bal alınmaz.

Fennî kovanlardan ise her zaman kolay bal almak mümkündür.

Yerli kovanlarda anların güveden ve eşek arılarından korunması güçtür. Fennî kovanlarda ise, arıyı korumak ve temizlemek çok kolaydır.

Yerli kovanların eşeklerle dörtlü taşınması kolaydır. Fennî kovanların ikişer taşınması da kolaydır. Yerli kovanlardan ağustos ve kasımda bal alınır. Fennî kovanlardan ise, yapma peteklerle yılda üç dört defa bal alınabilir.

NOT : Arıların kuşkonmaz, katırkuyruğu ve ağıdalına konmadığı söylenir. Tirmanlarda en çok Ahmet Arıcı'da (350), ismail Öztürk'de (200), Hüsnü Bağcı'da (150) kovan arı vardır.

SANAT

Köyde dokumacılık eskidenberi vardır. Bugün dahi 100 kadar tezgâh işlemektedir. Yazın tarlada, palamutta çalışan kadın, kışın tezgâhının başındadır.

Kırpıt (Yünden), alaca (pamuktan), mintanlık (yünden ve pamuktan), çuval (pamuktan ve keçi kılından) dokunmaktadır.

Yünden dokumaların çözgü ve atkısını, pamuktan olanların yalnız atkısını kadınlar kirmanla eğirir. Çözgüsünün fabrika ipliğinden olması daha kolay gelmektedir. Bugün onu da kendileri yapmaktadırlar. Kırpıt, alaca, pamukbezi köy giyimini sağladığı gibi, pazarlarda da satılır. Paldım, kolan da yetecek kadar dokunur.

Köyde pamuk az olduğundan ova köylerinden pamuk alınır, yarıya dokunur.

Köye yeni tezgâh ve iplik verilirse dokumacılık çok ileri gidecektir.

Köyde üç demirci vardır. Bunlar nalbantlık ta yaparlar.

Dört yapıcı vardır. Bunlar marangozluk da yaparlar.

Üç yağhane vardır. Demir mengelenidir. 25 torba sıkabilirler. Tatlı zeytinyağı çıkarırlar. Kavruk yağ yapılmaz.

Dört su değirmeni vardır. Kocaçay boyunda bulunan bu un değirmenleri birer taşlıdır. Kışın çay, yazın havuz suyu ile dönerler.

İki berber vardır. Köyün traş işine yetmektedir. Köyde iki bakkal ve iki kahvehane vardır. Köyde daha çok odalarda oturduğundan kahveler kapanmıştır.

SAĞLIK

Köyün bulunduğu Madranın etekleri yeşil çamlarla örtülüdür. Bu yüzden köyün havası sağlamdır. Suları kaynaktan geldiğinden temizdir. Köyde sıtma, salgın ve sarı hastalık yoktur. [1]

Köyde 150 yıl önce 50 ev varken, bugün200 oluşu ve nüfusun çarçabuk, artması burada sağlık durumunun iyiliğini anlatır.

Köyde bulunan 590 nüfusun 13 ü 70-90 yaş arasındadır. Son yılda 42 doğuma karşı yaşlılardan iki ölüm vardır. [2]

Köyde üstü kapalı üç çamaşırhane vardır. Bunlarda akarsu ve dörder kazan ocağı bulunmaktadır. Cumartesi, Pazartesi den başka günlerde (keysileri) buralarda tokaçla (yekerler) Oğün kendileri ve çocukları da yıkanır.

Köyün yemekleri:

Tarhana çorbası, sütlü çorba, katmer, gözleme, mantı, makarna, fasulya, sebzeler, bakla, nohut.. ile, tavuk, tavşan, ve sekiz on kişinin bağdaştığı kuzu etlidir. Bal, ballı hamur tatlıları, akaş (sütlâç) süt, yoğurt, peynir ile yumurta boldur.

Evler :

İki yüz evin 18 i kiremit, ötekileri toprak örtülüdür. Köye yakın kiremit ocağı yoktur. Araba yolu da olmadığından kiremit örtü azdır.

Köy bir yamaç da kurulduğundan evler bir biri üstüne kondurulmuş gibidir. Evlerin 80 kadarı iki katlıdır. Altları dam, üstleri tek odadır. Yalnız altı evin üstünde iki oda vardır. Kalanlar tek ve yer odadır.Evler çamur harçla taştan yapılmıştır. Kapusu tek kanatlıdır. İçinde bir iki küçük penceresi, bir ocaklığı, bir yüklüğü, rafı ve dolabı vardır. Kapının arkası da su dökünme yeridir. Bazı evlerin ahırları odalardan ayrıdır. Ayak yolları da buralardadır.

Geyim :

Erkekler, kışın yapağıdan dokunmuş kırpıttan, yazın pamuk bezinden don ve ceket giyerler. Don yarım kilot gibidir. Ayaklarında çarık, yemeni ve çizme vardır.

Kadınlar, kendi dokudukları alaca bezden don ve cepken giyerler. Don büzme paçalıdır. Sokakta başlarına kıvrak örterler. Nalın, papuç, ovaya giderken de lapçın giyerler.

1 —Hükümet Tabipliğinin raporundan.

2 — Köyün en yaşlı adamı yüzü aşan Hacı Arif Geçgin, Kadını da Zeynep ninedir. 318 kadın, 271 erkek olmak üzere 589 dur.

Düğünlerde, bayramlarda kadınlar, daha çok uzun entari ve manto giyerler. Ninelerden kalma işlemeli şalvar ve cepken giyenler de vardır.

TIBBİ FOLKLOR

Eskiden kalan insan emsemelerinden

Sancılarda: Süt içirilir. Karanfil ve zencefil kaynatılır, içilirdi.

Kesik ve yaralarda: Bez parçası yakılır, zeytinyağı ile külü karıştırılır ve yaranın üstüne sürülürdü.

Karın şişmesinde: Oğulotu, sirke, kepek, zeytinyağı, tarhana ve bulgur lapası vurulurdu. Buna derme toplama yakı denirdi.

Dalakta; Ak soğan sirke ile pişirilir, vurulurdu.

Mide bozukluğunda: Yumurthanın sarısı, sirke, gömeç bal ve nişasta karıştırılıp üstüne vurulurdu.

Mayasılarda: Kırkbir diş sarımsak ile sirke, karıştırılır, ateşte kızartılan tuğla içine atılır, üzerine oturulurdu.

İnce hastalıkta: Söğüdün burusu kaynatılır, aç karnına içilirdi. Kaplumbağanın tepesi delinir, kanı içilirdi. Yeni doğan köpek yavrusu pişirilir, yedirilirdi.

Kuyruklu sokarsa; Orası kanatılır, bok böcesi ezilir, vurulurdu.

Kuvet için: Mührüsüleyman otunun kökü döğülür, balla karıştırılır, yenirdi.

Soğuklamalarda: Filiskin kaynatılır içilirdi.

Sinek göze kurt atarsa: Demir ateşte kızdırılır, su konmuş çanağın ortasındaki tuğlanın üstüne konur ve demirin üstünde et yağı ile kapakhotun tohumu yakılır, dumanı göze tutulurdu. Gözden düşen siyah başlı ince kurtlar suda görülürdü.

Nezlede: Mührüsüleyman otu döğülür, buruna çekilirdi.

Uyuz olursa: Madranın mantarcıkta uyuz pınarı denilen kaynak çamurundan sürülür ve kurunurken bu suda yıkanılırdı.

Dalakta: Madranın karasudaki dalak suyunun altına orası tutulurdu.

Çıbanlarda: Otukesme otunun kurusu sarımsakla dökülür, üstüne sürülürdü.

Yarayı kurutmak için: Mahmuza otunun kökünden çıkan süt, üstüne sürülürdü.

Amel vermek için: Mahmuzanın südünden birkaç damla içilirdi.

Yara ve sızılarda: Öğütlemeye otu zeytinyağı içine konur, üstüne sürülürdü.

Bel ağrısında: Güzellik otu tohumunun lapası vurulurdu. Uykusunda altını ıslatırsa: Fatmacık böceğinin bir bacağı üzümün içine konur yutturulurdu.

Hayvanlar için emsemelerden

Kurbağacık hastalığında: Karnı şişen hayvanın dübürüne el sokulur, kanatılırdı.

Yanıkarda: Bütün ateşler söndürülür. Fındık çomağından ateş çıkarılır, yeni bir ocak yakılır. Hayvanlar bu ateşten geçirilir ve evlerdeki ocaklar bu ateşten yakılırdı.

Sinek hastalığında: Hayvanların ağızına diri balık atılır, veya bal dökülürdü.

Soğlas (soluğas) : Hastalığında sarıasma koşu dövülür, tuzla karıştırılır, koyun ve keçilere yedirilirdi.

İDARE DURUMU

Tırmanlar; 1932 tarihinden beri köy kanununa göre idare edilmektedir. Dokuzuncu muhtar Ömer Çapar, üyeleri de Osman Uslu, Hüseyin Uysal, Halil Gezgin, Halil Özgündür.

Köyün 1932 deki bütçesi 1824 lira iken, 1944 yılında 2654 liraya yükselmiştir. Köy konağı üç odalıdır : Muhtar, telefon ve Halkodası bir aradadır.

Okul binası, Kırmızı Hüseyin; Muhtar odası, Osman Uslu; genel ahır, ayakyolu, döşemeler Kara Hasan muhtarlığında yapılmıştır.

Köyde, sürek avları, yol tamiri, okul işleri, yoksullara yardım, köy yolları, köprüler, döşemeler imece ile yapılmaktadır.

Köylü, vergi ile salmaları vaktinde öderler. Dışa borç yapmazlar. Muhtar seçimlerinde taraflık güden yoktur. Köylünün istediği birisi bu işi üzerine alır. Üyeler de böyledir.

Tırmanlar C. H. P. köy ocağının bir reis iki azası ve 46 üyesi. Halkodasının yedi kişilik idare hey'eti ve 60 üyesi vardır. Parti reisi Mehmet Buğday, Halkodası reisi Gezici Başöğretmen Ali Rıza Başsorgundur.

DÜZENLİK VE KONUK ODALARI

Köyde sevgi ve saygı havası vardır. Çoğu bir birilerinin akrabasıdır. Hısım olmayan kadınlar erkeklerle serbest konuşmazlar.

Evlerde geçim iyi olduğu gibi, köylüler arasında da geçimsizlik yoktur. Yirmi yıldır boşanma olmamıştır. Düşgün tanınmış kadın erkek yoktur.

Köyde 12 konuk odasının bulunması, toplu yaşamın ve düzenin ölçüsünü göstermektedir. Bugün açık olan odalar şunlardır:

Cami odası; her gün üç övün gezek çıkarılır. İmam, bekçi, varsa konuk yer.

Delikanlı odası (Gençler Birliği); ergen olanların odasıdır. Aralarından seçilmiş bir efe bir bayraktar tarafından idare edilir. Efe yiğit, sözü geçkin; bayraktar doğru iş görür biridir.

Efe, delikanlıların düzenli gidişinden mesuldür. Düğünleri idare eder. Bayraktar, odanın masraflarını yapar. Odalarına gelen konukları ağırlar, düğünleri düzenler.

Diğer odaların adları ve bunlara bakanlar şöyledir:

Bayramın oda — Halilibrahim Seçer,

Hacı Mustafanın oda — Hüseyin Kırmızı,

Hacı Ramazanın „ — Aliosman Tetik,

Akif hocanın "— Berber Aliosman Kartal,

Ali Çavuşun "— Harbi Parlak ile Kara Süleyman Seçkin,

Niyazi Tur, Mehmet Titiz, Karamustafa, Karacan, Mehmet Demirdöven odaları.

Bütün kış boyunca odalarda avcılar, avcı palavraları atar, delikanlılar yarenlik eder, oyun çıkarırlar. İhtiyarlar iş üzerinde konuşurlar. Hepsinde de geceleri gözleme yapılır, helva karılır. Av etleri pişirilir. Kestane patlatılır, kestane patlatmak bu bölgenin özel bir eğlencesidir.

Madra dağının eteklerindeki kestaneliklerden kestane toplamak için Tırmanlar, Akçenger, Hacılar, Çobanlar, Oruçlar, Katrancı Karalarbaşı, Çürükbağ, üçtepe, Kıranlı ile Balıkesir köylerinden de Gömeli, Haydar, Kılınçlar, Gebeçinar, Hacıhüseyinler, Kuşdere Karakocalılar ahalisi elbirlikte orada toplanırlar. Kestanelikler içinde bir bayram havası yaşar. Yörükler gelinlik elbiseleri ile gelirler. Burada birkaç gün kalınır, hem kestane toplanır, hem topluca güzün son eğlencesi yapılmış olur.

Avcılık :

Köydeki odaların dördü avcılar odasıdır. Köyde 50-60 avcı ve her avcının bir av köpeği vardır. Aynı ayrı avlandıkları gibi, toplu da ava giderler.

Avcılardan biri, arkadaşlar yarın avım var, diye odalara söyler, O günün yemeğini o hazırlar. Vurulan avlar pişirilir, birlikde yenir. Gece tavşan etli lokma yapılır.(çullama).

Komşu köylerdeki avcıları da davet ederler. Geniş ölçüde sürek avı yapılır. Bunlar üç günden bir haftaya kadar sürer. Eti yenen avlar; tavşan, keklük, kakaç, tahtalı, ördek. Derisinden faydalanan avlar: Canavar, tilki, çakal, sansar, porsuk, yaban kedisi, yer köpeği, kunduz, andık. Domuz zararlı olduğundan öldürülür, bırakılır. Köye üç saat ötede madra dağının İvrindi taraflarında Karaca da vardır. Karacanın nesli çok azaldığından bunun vurulması yasak edilmiştir,

CAMI

Köyde bir cami vardır. Binanın üstü toprak iken 1305 yılında kiremitle örtülmüştür. 1316 yılında da on metre yüksekliğinde bir minare yaptırılmıştır.

Caminin, 1305 tarihli onarım yazısından 1157 tarihinde Karamuslulardan Hacıbrahim ağa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Caminin yanındaki iki odadan biri imam ötekisi konuklar içindir. İmam; müezzinlikte yapar, telefon da bekler.

Mezarlık :

130 yıl önceye kadar Tırmanlar mezarlığı Akçenger köyü ile bir arada iken sonradan köye 808 metre kadar yakın bir yerde yeni bir mezarlık yapılmıştır. Çevresi taş duvarla çevrilmiş olan eski mezarlıkta en eski mezar taşları şunlardır: 1153 H. Hacımuslu kızı Alime, 1157 Hacımuslu, 1159 Tırmanlar Voyvodası ehli Fatma kadın. 1167 Hacı İbrahim ağa... gibi.

KÜLTÜR

Okulun temelleri 1932 yılında atılmış ve bir yıl sonra bitirilmiştir. Okul Akçenger köyüyle birlikte yapılmıştır. Okulun iki dershanesi, bir öğretmen odası, küçük bir salonu ve bahçesi vardır.

Okul beş sınıflıdır. Birinci sınıfı eğitmen, dört sınıfı öğretmen okutmaktadır.

Okuma çağında 130 çocuk vardır. Devamları iyidir. Bugün köylünün beşte biri okur yazardır.Önümüzdeki yıllarda bu, yarıyı bulacaktır.

Öğretmen ve eğitmenin aylıkları Valilik bütçesinden verilmektedir.

Tırmanlar, bölge merkezi olduğundan bir de Gezici Başöğretmen bulunmaktadır. Kızılcıllu köy Enstitüsünde köyden bir erkek çocuk okumaktadır.

Kültür araçları :

Okulda bir kitap dolabı olduğu gibi, Halkodasında da 97 kitap, 36 dergi ve yediden fazla gazete ve bir radyo bulunmaktadır. Halkodası faydalı bir dururadadır.(1)

Köy Postası; Haftada iki gün Bergamadan bucak merkezine araba postası vardır. Bucak ile köy arasındaki postayı gelen giden getirir.

Son baharda Bergama pazarına (Pazartesi) gidenlerin sayısı 30-40' ı bulur. Günübürlük gidip gelme güçtür.(2) Köyde beş gramfon bulunduğu gibi şehirde sinema ve temsillere gidilir.

1— Halkodası: 20-2-944 açılmıştır

2 — Köyde haftanın günlerini şöyle sayarlar: Cuma, Cumartesi, Girey, Pazar, Pazartesi (Salı), Soma pazarı, Cuma akşamı (Perşembe). Pazartesi Bergama pazarı olduğundan o gün (Pazar), Salıya Pazartesi denilmesi çok defa günlerde yanlışlık yapar.

BAL BÖLGESİNDE ATA SÖZLERİ

Balcıya bekmez satılmaz.

*

Bal tutan parmağını yalar.

*

Balı küpten, Kızı kökten almalı.

*

Bal bal demeyle ağız tatlanmaz.

*

Balcı kızı daha tatlı.

*

Balı, parmağı uzun olan yememiş, kısmeti olan yemiştir.

*

Balcının var bal tası, oduncunun baltası.

*

Balsız kovanda arı durmaz.

*

Balcı ağlar, Bekmezci ağlar, katrancının gözü çıksın. (Gözü çıkar)

Vici vici kuşlar, cici cici kuşlar,

Verir emeği, yemez yemeği.

(Arılar)

Ben bir nesne gördüm canı var kanı yok,

Südü helal eti haram.

(Arı- Bal - Petek)

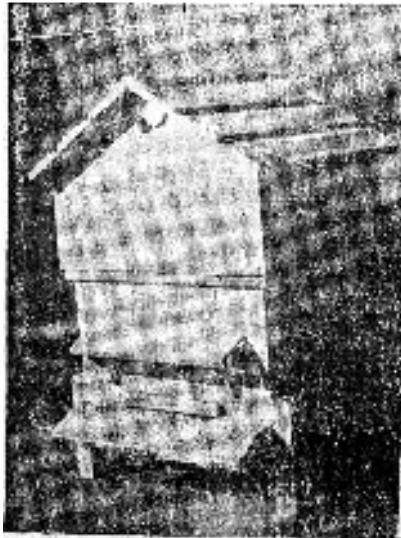
Cici cici kuşlar, camiye taşlar,

Verir emeği, ele bağışlar.

(Arı)

Karanlık evde asılı mescit, Gelirler giderler çıt çıt.

(Arı - Kovan)

MANİLER

Kalenin ardı bayır
Balı kaymaktan ayır
Sevdiğim kınalı keklik
Yanıyorum cayır cayır.

Karanfil eker misin
Bal ile şeker misin
Dünyada yaktın benî
Ahrette çeker misin

Bahçede ceviz dalı
Altında ipek halı
Sevdiğimi sorarsan ,
Süzülmüş oğul balı

Yaylaların yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran anne
Bal ile mi" yoğurdu.

Kiraz dalda sallanır
Sallandıkça allanır
Kırmızı gül dudaklar
Konuştukça ballanır.

Meyvelerde nar tatlı
Tırmanlarda bal tatlı
Annem babam sağ olsun
Hepsinden yar tatlı.

ESKİ BİR TÜRKÜ

Dere boyu sıra kemiş,
Boya kaçmış vermez yemiş,
İki oğlum var askerde,
Biri Tosun biri Memiş.

Tezgel Tosun oğlum, tezgel,
Fatma'nı eller almadan.

Kara çadır is mi tutar,
Mermer dibek pas mı tutar,
Ağlamayın anam bacım,
Elin kızı yas mı tutar.

Tezgel Memiş oğlum tezgel,
Aşa'nı eller almadan.

Kutlu işlik kirlenmeden,
Küçük bebek dillenmeden,
Küçük bebek dillenirse,
Olur mu baba demeden.

Tezgel Tosun Memiş tezgel,
Yavrun baba demeden.

NOT: Mantar, minarenin taşları, Ağlama, Raziye, menevşesi morca morca türküleri.. burada da söylenmektedir.

NOT: Bunlardan başka, bu çukurda bilinen atasözleri ve maniler de vardır.

İNANÇLAR

Yağmur istemek :

Akçenger, Pireveliler, Yoğurtdöken. Çobanlar ve Hacılar köylüleri de birlikte Tırmanlar (Balaban dede) tepesinde toplanılır. Kuzular kesilir, aşlar pişirilir, gelenler doyurulur, dua edilir, yağmur istenirmiş.

Yine bunun gibi, Madra dağının Yumaklı tepesindeki derenin başında, Kıranlar, Hacılar, Katrancı, Çobanlar, Çürükbağlar, Pireveliler, Üçtepe ve Tırmanlar köylüleri toplanılır. Kadınlı erkekli olan bu toplantıda herkes temiz elbiselerini giyer. Yörük kadınları gelinlik elbiseleriyle gelirler.

Koyunlar kesilir, Keşkek, Pilav pişirilir, yenir. Öğle yemeğinden sonra delikanlılar Cirit oynarlar, Cop kaldırırılar, ikinci yemeğinden sonra da ,dua yaparlar ve dağılırlardı.

Hıdırellez :

Gün doğmadan kalkılır, başa ısırğan takılır. Sonra hasır yakılır üstünden, "ağrım acım savrula, harman savura"diyerek tüyülür ve ateşe taş atılır.

Geceden kilim ve halılar güveden korunmak için avluya serilir. O gün iş yapılmaz. Çıban çıkar diye yumurta ellenmez. Sinek olmasın diye pekmeze el sürmezler. Kara böcek olurmuş diye un elemezler.

O gün kuzular kesilir aşlar pişirilir bütün köylü Koca çâya gider. Çayın bir kıyısında kadınlar, ötesinde erkekler eğlenirler. Öğle yemeğine kadar cirit oynanır, cop kaldırılır. Yemekten sonra da pehlivanlar güreşir. Bu arada kızlarda, ip atlama, Kaydırak, Papuç kapmaca gibi oyunlar oynarlar, kızların oyunlarını delikanlılar da karşıdan seyredebilirler. Bu oyunlara (köse) lerin bakması ayıp sayılır.

Bu toplantılarda toplu eğlenmek, komşu köylülerle konuşmak gibi faydalar sağlanırken delikanlılar da kendilerine eş olacak kızı seçerler. Hıdırellezden sonra köylüler işe koyulurlar. Çapa, orak, harman palamut toplanması ve arılarla uğraşmak gibi işlerle yaz geçer ve kış ortalarına kadar sürer.

Cenaze :

Köyde bir ölüm olursa, o gün köyden hiç bir kimse cenaze kaldırılmadan işine gitmez. Erkekler cami odasında toplanılır. Ölen yoksul ise masrafını aralarında paylaşırlar.

Elbirlik mezara götürülür. Gömüldükten sonra imam mezara gelen (zengin, yoksul) herkese para dağıtır.

Köye dönülünce cenaze çıkan eve gidilir. Birlikte yemek yenilir, dua edilir.

Üçüncü günü, ölünün sevdiği yemeklerden biri yapılır ve bütün köylüye dağıtılır. Kırkıncı günü, kırk lokması yapılır ve mevlüd okunur Kırk gün ölünün çıktığı odada lamba yakılır. Ölüm yıl dönümlerinde de lokma yapılır ve mevlüd okunur.

NOT: Yıkanıncaya kadar ölünün göbeği üstüne bir kalıp sabun konur. Bu eskiden beri gelen bir görenektir.

HAYAT VE DUYGU

Tırmanlarda Düğün

Kız seçme :

Düğünlerde, bayramlarda kızların toplandığı, eğlendiği yerlerin gizli, gizli birer tarafından bakan delikanlılar, kendilerine birer eş seçerler. Bunu oğlan hısımlarından birine açar. O da ana, babasına söyler. Uygunsa Cuma veya Pazartesi akşamı iki erkek kızevine gider, isterler. Kızın babası "biz bir düşünelim,, der. Haftasına yine giderler , vermiyeceklerse; "Nasibinizi başka yerden arayın,, Vereceklerse altınla "nişana gelin derler.,,

Yavukluk :

Kadınlar haftasına nişana giderler. Al bez, yüzük, küpe ve altın götürürler. Şerbet içerler.

Kızevi haftasına, oğlana telli çiçek ve çerez dolu bir mendil yollar. Ertesi gün oğlan çiçeği başına takar, bu yavuklu olduğunu gösterir. Düğüne kadar hediyeler gelir gider. Bayramlarda kıza urbalık ve çerez, oğlana mintan, mendil ve, çiçek yollanır.

Yavuklu çiçeği: İki zeytin yaprağı karşılıklı birleştirirler, çatlatılmış günebakan tohumu bu yapraklara takılır.

üstüne tel varak konur, [1]

Güvey meclisi :

Orakta oğlan sağdıçlarını toplar. Bir gün kız evinin ekinini biçmeye gider. Bunlar akşam yemeğini kızevinde yerler, Hepsine birer çiçek takılır.

Evlenme :

İki tarafın hazırlanması bitince, okuntu dağıtılır. Kız ve oğlanın köyden ve dıştan birçok sağdıcı olabilir.

Dübek günü: Salı günü çalgılarla kışkeklik dövülür. Üç delikanlı taş dibekte ağaçtan tokmaklarla buğdayı döverlerken arkadaşları zeybek oyunu oynarlar. (Harmandalı arpazlı, yalabık, karşılama) Kışkeklik bitince kızevine elbise ve eşyalar götürülür, şerbet içilir. Kadınlar da kızın başına kına yakarlar.

Gece, delikanlılar çalgılarla oğlanevine düğün kutlulamasına gelirler. Onlara tepsilerle börek verilir. Oturak yerinde yerler.

Çarşamba sabahı, ihtiyar hey'eti güveyi çağırır. Dıştan nekadarkonuk gelecekse bir yere yazılır. Delikanlı efesine bayraktara verilir. Bunlar hangi eve konuk gelecekse hazırlar ve yerleştirir.

O gün konuklar gelir, köy kıyısında atılan silâha göre karşılanır, düğün evine getirilir, avyatlarını bırakırlar, konuk yerine yerleşirler.

[1] - Ayrıca, karanfil, özerlik, sümbül gibi çiçeklerde tellenir yollanır.. Oğlana giden bütün çiçekler saklanır, gelin geldiğinde bunları evinde bulur.

Sağdıçlar gelince, güveye yaklaşır, ona bir elma, veya nar atar. Güveyde ona atar, sonra sarılırlar. Birbirlerine sigara verirler. Gündüz, gelinin kırkması kesilir sürmesi çekilir, kaşı yakılır.

Akşam yemeğinden sonra, kadın erkek çalgılarla oğlan evine kınaya giderler. Kızevinin avlusunda maşalank yakılmıştır. Kapının arkasına serilmiş yazgının üstüne erkekler para atarlar, yine çalgılarla dönerler..

Kadınlar, ise kına töreni yaparlar, önde çengiler, arkada içine mum dikilmiş kına tepsisi, bunun arkasında başına al bürüncük örtülmüş gelin ile yenge, bunların arkasında ellerinde yanar birer mum sağdıçlar üç defa ateşin etrafında dönerler, ortaya oturmuş gelinin başına kına tepsisi konur. Sırasıyla kaynana, sağdıçlar, konu komşu buraya para atarlar. Bundan sonra gelinin bir elini al kıreple sararlar, gelin oynar. [1]

Yatarken gelinin eline, ayaklarına kına yakılır.

Oturma :

Maşalankların aydınlattığı köyün alanına, önce köyün delikanlıları, sonra bayrak sırasıyla konuklar, daha sonra da ihtiyar hey'eti çalgılarla gelirler.

Delikanlılar efesi bağırır: "Ey arkadaşlar! silah atmak bağırma yasak. Hava ısmarlamak yasak. Oyunlar sağ baştan başlayıp, sol başta bitecektir., der ve sonra "çal usta., di yerek Tırmanlar gençlerini yalıya (Bengi) kaldırır. Sırasıyla konuklar da oynar. En son elbirlik yatı oynanır, herkes dağılır, konuklara uykuluk çıkar. [2]

- Nikâh :

Çarşamba günü; kızevindeki çeniz inmeden, kızıevi oğlan evine bir adam gönderir: "Nikâha gelin istediklerimizi söyleyelim., der. Oğlanın vekili ile iki şahit kızıevine gelir. Kızıevinde de kızın vekili ile iki şahit vardır, imam da gelir.

Oğlan vekili kız vekiline: "anlaşalım ne istiyorsunuz?., -Nişanda takılan (beşibitlik, yüzük, küpe) nikâha konsun. Nikâh nafaka da verilsin,

İmamın sağına oğlan, soluna kız vekili, karşısına şahitler durur: "Allahın emriyle Peygamberin kavliyle iki tarafın anlaşmasıyla, (kız vekiline) kızımı..... yi oğluna helâllığa veriverdin mi?., (oğlan vekiline) "sen de aliverdinmi?., der. Üç defa sorar. Şahitlere "siz de duydunuz, Allah için şahitsiniz, öyleyse hayırlı olsun, ben de nikâhı kıydım., der ve dua eder. Oradakiler "Allah kıyamete kadar geçinmek nasip etsin., derler. Şerbet, içilir,

Birde gelin ata binince, kıyılan nikâh vardır:

"Gelin ata biner. Oğlanın vekili ile iki şahit atın sağında, kızın vekil ve şahitleri solunda durur, İmam geline, "..... oğlu e vardın mı?., diye üç defa sorar, kız "vardım., der. Şahitler şahit olur. Oğlan vekiline de soru-

lur: "Sen ,de . . . aldın mı?., denir. O da "aldım., der. Sonra imam nikâh duası yapar. Hayırlı olmasını dilerler. Gelin alayı gider.

Perşembe günü:

Önce cirit oynanır, cop kaldırılır. [3] Sonra pehlivanlar güreşir. Yemekten sonra gelin alınır. Gelinin atı süslenir, oğlan babası biner. 5-7-9 yenge de beyaz Çarşaf lar giyerek atlara binerler.

Kızı babası ata bindirir ve atın başına yakası açılmadık bir gömlek bağlar, Bu sırada gelin ağlatan havası çalınır. Kız ata bininde babası başından (bugday-para) atar ve oğlanın yakın akrabasından beş kişiye teslim edilir. Birisi atın başını, dördü cibindirik direklerini tutar. Geldikleri yoldan dönmek üzere alay oğlanevine varır. Oğlanın babası (arpa para) atar ve gelini indirir.

Gelinin kucağına oğlan çocuğu verirken koltuklarına birer ekmek koyarlar ve dağıtırlar. Gerdek odasına girerken sağ elinin iki parmağını bal-yağ çanağına sokarlar. Kapının üstüne ve eşğine sürdürürler. Yenge gelinin papuçları altınada sürer.

Gerdek :

Yatsıdan sonra, güvey eve getirilir. , Duadan sonra, büyüklerin ellerini öper.

Arkadaşlarıyla sarılır ve gerdeğe girer. Sağdıçlar pencereye vururlar. Güveyden tavuk, tatlı ve bahşiş alırlar.

Sabahı güvey, imama bir peşkir ile çay ve şeker götürür.. Orada olanlar çay içerler, yeni yuvaya aydın yıllar dilerler. Ayrıca, delikanlılar odasına da çay ve şeker götürür. Onlar da çay içerler. Gelin de kaynata (kaynana) yenge ve akrabaların ellerini öper, hepse hediye verirler.

Yeni evliler, üç gün sonra kızevine el öpmeğe, haftasına yemeğe giderler.

KÖYDE BAYRAM VE OYUNLAR,

-Ölülere saygı :

Ramazan ve kurban bayramlarında, arife günü köyün erkek çocukları güneş doğmadan mersin çalısı keserler. Öğleden sonra, ihtiyar genç bütün erkekler mersinleri, kazma ve kürekleri alırlar, mezarlığa giderler, Herkes akrabasının mezarlarını düzeltip, üstüne mersin dallarını koyarlar.

Bayramlaşma :

Bayram namazından sonra, caminin önünde bayramlaşılır. Büyüklerin elleri öpülür. Akranlar bir sağa bir sola sarılırlar ve uğurlu, neş'eli bayramlar dileğinde bulunurlar. Herkes evlerine gider. Ana babanın elleri öpülür. Kadın da kocasının elini öper. Yemekten sonra ihtiyarlar köy odalarında toplanırlar. Kendilerine göre yarenlik ederler. Gençler de köy alanında toplanırlar, çeşitli oyunlar oynarlar. Kadın ve çocuklar bunlara bakarlar.

Gündüz oyunları :

Dümbek, def veya tenekeler çalar, kayabaşı türküleri söylerler. Efe ile bayraktar zeybek oyunu oynar, arkasından bütün gençler oynar. Bundan sonra orta oyunları başlar:

Papuç kapmaca, uzuneşek, çadıra çıkmak, (minare veya ambar oyunu)

Gece oyunları :

Kadı oyunu, tavşan oyunu, tilki oyunu, kurbağa oyunu, arı oyunu, çiftçi oyunu, kemik devesi oyunu.

Kızların oyunları : Deve oyunu, gelin aldı oyunu, aygır oyunu.

NOT: Eskiden delikanlılar 30, kızlar 20-25 arasında evlenirlerdi. Şimdi 15-18 arasında evlenen çoktur

NOT: Köylerden toplanan bütün oyunların Bergama'da köyler serisinin sonunda ayrı bir kitap olarak yayınlanmasını uygun bulduk.

[1] — Kına gecesinde kullanılan bu al bürüncük, o gelinin oğlu doğduğu zaman başına örtülürdü.

Şu söz, semece olanlara, karşı söylenir

Ananı oğlan doğurdum deye, albez ile bağlandımı dersin.

[2] — Üç gün konukların ve delikanlıların yemekleri oğlanevinden çıkar. Sabahları, çorba, pilav; öğle börek, bal; akşam yedi çanak fasulya, pilav, börek, sarma, keşkek, nohut, akaş.

[3] — Cirit ve cop, eskiden köyde her cuma sabahları (namazla) denilen yerde oynanırdı. Ata daha çok çıplak binerlerdi. Koşarken atın karnı altına saklanan, yerden değnek alan ve yüksek iplerden cop geçiren çok vardı

KADINLARLA KONUŞMA

Her köyün ayrı ayrı konuşma tarzlarını, ifade ve şivelerini belirtmek için yaptığımız bu konuşmalar, bize bir çok köy kadınlarını tanıtıyor. Bu defa da Tırmanlar kadınlar ile görüşüyoruz. Bunlar cıvıl cıvıl konuşan, gayet şirin, cana yakın insanlar. Giydikleri elbise, kareli veya çizgili yerli dokumadan yapılmış şalvar ve gömlek. Bunlar yalnız ziraatta değil dokumacılıkta da istidatlı, çalışkan köylü. Esasen dokuma giyimleri ilk bakışta sanatkar olduklarını belirtmekte. Hepsinde ayrı renk takımlar: Beyaz üzerine mavi kareli veya çizgili dokumadan şalvar ve gömlekler, üstlerinde kıvrak denilen, giyilmeyip başa atılarak yüzü vücudu örten siyah dokumadan pardösü şeklinde örtüler: Başlarında yemeni, bunun üstünde beyaz dokuma başörtüleri, günlük giyimleri bundan ibaret.

Soruyorum:

— Şehire ne yapmağa geldiniz? Biri atılıyor:

— Gelin alcaaz, olanı everiyoz, kayıt almaa vadık, diyor

Bu köy halkının konuşmalarında güzel bir ahenkte var. var.

— Oturun bakalım, diyorum. Hepsinden bir ses çıkıyor:

— Ottum.

— Otu. — Gız Fadime otu gayrik.

— Otcaaz mı? — Nerelere gittiniz, neler aldınız? Cevap veriyorlar:

-Bezirgana vadık, henteri, kuntura adık. En ma biz yorukuz, bunla yorurkana daşa dakılıvere, köyde takunye geyeriz.

Önlüklerinde bağlı olan eşyalar için: Onlar nedir bakalım? dedim. İki çift ayakkabı çıkardılar.

— Dan, bu birimizinki, ötükü aşanın geline alıvedik. Mavi deriyle karışık ruganın çatlaklığını gören bir digeri:

— Unla yabaa yalım, der. Soruyorum:

— Geline nasıl elbise yaparsınız?

— İki ipegli henteri, üstüne kedife harbala yaparız.

— Niçin entari yapıyorsunuz? Eski kıyafetlerden yapmıyorsunuz, dedim.

— Şhindik vamı ki. Aradığın bulunmuyoki, ni bulusan gayrik, olanın evvelleden galma takası vasa onu gıza veri, o zıman bi henteri yaparız.

Bir diğeri atılır:

— Evvelleden gök gonda, datlı morlu şolva, harbala, taka, dakım bularız, der.

— Gelin başına ne korsunuz, diyorum..

— Gelin olan gızın saşlarına file, gırkma geseriz, üstüne baş altını, gırep baalarız, üstüne ipegli allı duak adarız.

— Düğünlerinizi nasıl yaparsınız?

— Sali hep ulanla dübek döve, garıla gına yaparız, nigıdan garı gız vasa ötden beriden birikile, gınayı bi peşkirin üstüne goruz, gınaya para ataalar. Gelinin pütü ellene ayaalana gına yagarızyalım. Çarşamba insan biriki, öteyandan -elile işaret ederek- böyle ha zıran zıran, garılar harlıyan çaa güldürü güldürü çanak çalala, türkü diyeverle yere yemek ekmek goruz oturu yeriz, Cuma bine gelin beygirle gide, ile buba bindiri gızı beygire, olan evine varı, urda file davulla çala gelinin gucaana bi ulan cocuu odurduruz olu olsun die goltuklarına ekmek tutala, gızlara üleşdiriiz unla da everivesin diegeçe gide.

— Demek: düğünleriniz güzel oluyor, diyorum,

Kimi - hııı

Kimi - ya ya

Kimi - Gozel -olu, diyor.

— Banada türkülerinizden söylemişiniz?

— Aba gız garanfil yalağı diive.

İsrara başlarlar: -diyivesene.

Ben: bilmezmissiniz neye söylemiyorsunuz, diyorum. Birini işaret ederek -bilee diyorlar.

— Utancaanın gız, emmi de, ne olukii havalanı söyleyeveren

Diğeri cevap verir: -unuduvenmişik. Bir başkası tastık eder:

— Unudulmamı?

Biri atılır: -hela yalaana. Öteki: -gız git diivemem.

— Siz türkü yapmazmısınız, mani söylemezmissiniz?

— Biz dağda ni bileem türküfilen yakmayız ova koyleri yakar,

Söylettiremiyeceğimi anlayınca uzatmamak için bir gence:

Köyünüz mü güzel, Bergama'mı, dedim.

— Koyumuz gozel olumu o gıdan, de hova almak için yavuz bizim koy Nişanlı kıza nişanlısının ismini soruyorum:

Bir başkası atılır: — Diivettiremezle, biz de ayıp, der.

Bir başkası diğeri nişanlı kıza dönerek: — Ben söyletiiriveen, burala ayıp görmiyon di ve, der ve söyletir.

Bir diğeri onu tenkit eder: -U tamahh der.

— Köyünüzde sıtma vesair hastalık varmıdır?

— Suyundan hovasından omak yok, gelinde bizim köye gör, ille tama eder. yavuzdur, şükür olası erzaı çoktur. Hiç egmediniiz yokdur, ne biliyosun bu dünyada bütün daldan vadır, olmadığı yokdur, emi işi de çoktu ni istiyon vadır, ne bulamaz ki, arık çarpı gibi gelcaan acar olup gitceen, ema yolla çoraklı onarmayıncaz, ille gelemeyiverile.

— Ne iş yaparsınız?

— Tokuma tokuruuruz. Bir ihtiyar gençleri göstererek:

— Dokuyuverele, biz gart etiyarız, çapa, orak, pamuk egirile, herşe yapıverile.

— Okuma yazma biliyormusunuz öğreniyormusunuz?

— Öğrenmeyizmi eme ağlımız aş da iş de.

İçlerinden biri: -Aşam ola gideem dedi ve hepsi kalkıp gittiler.

KURTULUŞ SAVAŞINDA TIRMANLAR

18/6/1919 tarihinde Bergama'nın ikinci işgalinden sonra, işgal komutanı Turanlı nahiyesine de bir kol göndermiş, hem kadıköyünde, hem de Tırmanlarda birer karakol kurmuşlardı. Tırmanlardaki karakol komutanı "siz çetelere yardım ediyorsunuz,, diye keyfine göre hapsediyor,dayak atıyordu.

1921 Martı içinde çetelerin köye bir baskını olmuştu.O gün köyün içi bir savaş yerine dönmüştü. Köylülerden bir çoğu ormana sığınmıştı.

O zaman Tırmanlar bölgesinin çete basısı olan Ürkütlerli Mahmut Efe bu baskını bizde anlattı: Kırkağaç'ın Bakır köyünden saçlı efe (Mustafa efe) o taraflarda dağa çıkmıştı. Ona haber saldım, "Tırmaniardaki karakol, bu taraf köylülerini çetelere yardım ediyorsunuz diye döğüyor, dama tıkıyor, gel karakolu basalım,, dedim. Mart içindeydi, Saçlı efe kızanlariyle Üfkütlere geldi. Ertesi gün şafak atarken 147 kişilik bir kuvvetle Ürkütlerden yola çıktık. Karalar köyüne vardık. Bu köyden (avuçta tüy biterse yunan da buradan gider) diye bozgunculuk yapan Balgar Emine saklandığı samanlıktan çıkardık, önümüze kattık. Şafakla beraber Akçengel köyüne girdik. Yarım saat kadar ötede olan Tırmanlara doğru iki koldan yürüdük. Şafakla beraber köyü çevirdik. Sabahtan ikindiye kadar çarpışma sürdü. Bombalarla karakol binasını yaktık. Sekiz düşman ölmüştü. [1] Bu sırada Kadıköyünden, Bergamadan düşman askerinin yardımına gediğini gözcüler bildirdiler. Bizim makinalı tüfengimiz, katır topumuz olmadığından köyde bulunan Rum tahsildarı alarak Ürkütlere döndük. Yolda Bulgar Emin de Oruçların Çakallar mahallesi altındaki ormanın içinde öldürüldü.

Düşman arkamızdan geldiği için geceyi Ürkütlerde geçirdik. Ertesi gün İzmir fevkalâde komseri olan İstiryadis'e bir mektup yazdık. Tahsildarın eline verdik, Bergamaya gönderdik. Mektupta, Türklere bundan sonra zülüm yapılmamasını, böyle giderse Bergama'nında basılacağını yazdık. Saçlı efe Kırkağaç bölgesine gitti. Ben Tumanlar tarafında kaldım.

Tahsildar mektubu Ber'gamadaki yunan komutanına vermiş ve "Ürkütler köyünün hepsi çetecidir, oralarda tahsildarlık yapamam,, demiştir. Bunun üzerine 1300 kişilik her çeşit silâhlarla donanmış bir düşman kuvveti Ürkütlere geldi. Köylüler herşeylerini bırakarak Akmaz dağına sığındılar, canlarını kurtardılar. Düşman dört koldan köyü yaktı. 80 evlik bu köy baştanbaşa yanmıştı. Bundan başka, Tırmanlar köyünün kurulduğu şırtlardaki çamlık çetelerin barınmasına yarıyor diye bu ormanda yakılmıştır.

[1]— Bu çarpışmada Saçlı efenin kızanlarından ve Kırkağaçın İlyaslar kayından Mehmet Ahi şehit olmuştur.

NOT: Mahmut efe, Tırmanların üç saat doğusunda bulunan ve bu gün yeniden yapılmış 100 evli Ürkütler köyündendir. 1308 doğumludur. Köyde okumuş, sonra Bergama, ve istanbul medreselerinde bulunmuştur. Düşman İzmirdeni Bergama üzerine yürüyünce silâha sarılmış Ürkütlerli Koçoğlu Mehmet, Karalardan Ahmet ve İbrahim gibi 35 kadar cesur arkadaşlarıyla, Turan'ı, Kınık, Soma, İvrindi, Korucu taraflarında kurtuluşa kadar savaşmıştır.Efe bugün, Oruçlar köyü altında kurtuluş savaşındaki çalışmalarına karşılık verilen bahçesinde ayva, nar gibi yemiş ağaçları ve kavak yetiştirmekte, ve hayatını kazanmaktadır.